

לפרשת עקב

נתיב לאהבת ה'

א. "כל רודפיה השיגוה בין המיצרים" פירש ה"כלי יקר", ריש דברים, שעיקר הענין הוא מיצרים רוחניים, בין "ואהבת לרעך כמוך" לבין "ואהבת את ה' אלוקיך". כאשר נכשל עם ישראל באהבות אלו, חרב הבית; וכשנזכה להוסיף בהן אהבה, נזכה ש"צום הרביעי וצום החמישי... לששון ולשמחה".

פרשיות מועטות מן התורה הוכנסו לסדר התפילות הנאמרות יום יום. מפרשת ואתחנן – נלקחה פרשת "שמע ישראל", הכוללת את הפסוק "ואהבת את ה'", ומפרשתנו – שובצה בסדר התפילה פרשת "והיה אם שמע". על פי דרשת הירושלמי וחלק מדעות הראשונים, "קריאת שמע" היא מצווה דאורייתא: "מפני מה קורין שתי פרשיות אלו בכל יום? אמר רבי סימון מפני שכתוב בהם שכיבה וקימה".

מילות קריאת-שמע שגורות מאוד על לשוננו. נעמוד מעט על פירוש הפסוק "ואהבת את ה'" (ו, ה), "לאהבה את ה' אלוקים" [יא, יג ואילך].

ב. חיוב אהבת ה' העולה מפסוקים אלו, הינו מצוות עשה, שנמנית בתוך תרי"ג המצוות על ידי מוני המצוות. כך כתב מרן בעל ה"משנה ברורה" בפתיחת דבריו לשו"ע או"ח:

"...וזה לשון ה"חינוך":

שש מצוות חיובן תמיד... לאהוב את המקום..."

את השאלה המתעוררת בעקבות מצוות עשה זו, ניסח הרמב"ם:

"והיאך היא הדרך לאהבתו?"

והרמב"ם עונה:

"בשעה שמתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם

חכמתו שאין לה ערך וקץ – מיד הוא אוהב..."

והרמב"ם לא רק מתאר, אלא גם מוסר עיונים מעשיים:

"וע"פ הדברים האלה אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את ה'..." [יסוה"ת פ"ב].

בסוף הלכות תשובה, סיכום הרמב"ם :

"ועל פי הדיעה תהיה האהבה, אם מעט, מעט; ואם הרבה, הרבה לפיכך צריך אדם לייחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ובתבונות המודיעים לו את קונו... כמו שביארנו בהלכות יסודי התורה".

בעקבות הדברים צעד ה"חזון איש" זצ"ל, וכך פתח את ספרו "אמונה ובטחון" :
 "מידת האמונה היא נטיה דקה מעדינות הנפש. אם האדם הוא בעל נפש ושעתו שעת השקט... ועינו מרהיבה ממחזה שמים לרום, והארץ לעומק הוא נרגש ונדהם... וכאלו מהנדס חכם צייר... ומה נהדר המראה... ובהכרת בוראו ית' ימצא פתרון החידה של העולם כולו..."

הספרי שואל גם הוא שאלה זו, ותשובתו שונה, ומובאת ברש"י וברמב"ם ב"ספר המצוות" :

"לפי שנאמר "ואהבת" איני יודע כיצד לאהוב את המקום? ת"ל "והיו הדברים האלה... על לבבך", תן הדברים האלה על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומתדבק בדרכיו" [ספרי דברים ו, ו].
 "כלומר שעל ידי ההתבוננות בתורה יכיר את גדולתו של הקב"ה שאין לה ערך וקץ ותתישב האהבה בלבו בהכרח" [חינוך תיח].

והתבאר עומק הדברים בדברי בעל ה"תניא" :

"נמשלה התורה למים: מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, כך התורה, ירדה ממקום כבודה, שהיא רצונו וחכמתו ואורייתא וקב"ה כולא חד... ומשם נסעה וירדה... עד שנתלבשה... מצוות התורה והלכותיהן ובצורפי אותיות בדיו על ספר כ"ד ספרים... ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה... הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר מתלבשת בתורה ובמצוות אז היא תפיסה בהן... הרי זה כמחבק את המלך שאין הפרש... בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד או כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם..."

מתוך צירופם של דברי הרמב"ם ורש"י, נוכל להבין פרק בתהילים :

"למנצח... השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע יום ליום... לילה ללילה... לשמש שם אוהל בהם... תורת ה' תמימה... עדות ה' נאמנה... פקודי ה' ישרים..." [מזמור יט]

המעבר בין שני חלקי הפרק חד, וללא שום אות לסיום האחד ופתיחה לשני. אכן אחד הם: ראשיתו בהתפעלות מהבריאה, המשכו התפעמות מהתורה, ושניהם – "הדרך לאהבתו".

גם הראייה נזקק לדברים אלו בבואו לדון בקשר בין אדם לאלוקים. שהרי – "מקום מנוחתנו הוא רק באלוקים". [אורות, זרעונים א]

בקשר, בדבקות, יכול אדם למצוא "מעמד מבוסס לרוח", ולא, "הרי הוא מיד טרוף כספינה המטורפת בים... מגל אל גל יוטל ולא ידע שלו" [שם] אבל, מהי הדרך לאהבה, לדבקות זו, האם יתכן "לקשור" אין-סוף בסופי, זמני, קטן?

"אבל האלוקים הלא למעלה מכל המציאות אשר יוכל להכנס בקרבנו ממנו איזה רגש, רעיון...? [שם]

אכן, יש נתיב לאהבת ה' :

"צריך להראות את הדרך איך נכנסים אל הטרקלין – דרך השער. השער הוא האלוקות המתגלה בעולם בכל יופיו והדרו... בכל חי ורמש, צמח ופרח, ים וגליו, הדרת מאורות בכשרונות – כל שיח ברעיונות – כל סופר בדמיונות – כל משורר בהגיונות – כל חושב בהרגשות – כל מרגיש בסערת גבורה – של כל גיבור

האלוקות העליונה יורדת היא בעצמה, בשבילנו אל העולם ובתוכו ואנו מוצאים אותה ומתענגים באהבתה" [שם].

עומק הדברים הוא שההתפעלות מהעולם אינה "דרך" לאהבת ה', אלא היא היא – אהבת ה'.

עולמנו אינו רשות ותחום לעצמו, אלא בעומק עומק העניין, הכל באלקות: "האלוקות העליונה שאנו משתוקקים להגיע אליה להיבלע בקרבה... יורדת היא בעצמה בשבילנו אל העולם ובתוכו" [אורות שם]. "השכלה פשוטה... שכל המאורעות שבעולם, כל היצורים, כל... טבעיהם, תכונותיהם... הכל הוא תמצית... כללות ההוויה". "חכמי לב... מסתכלים שכל ההוויה המשך אחד יש לה ממילא נעשה עולם הזה גם הוא מפואר אצלם..." [אורות הקודש ב, שצד; ג, קלו].

"הנשמה מסתכלת ורואה, שכל אותם ניצוצות קטנים הולכים ומתעלים, והולכים ומתאגדים ונצורים בצרור החיים המלאים" [אורות קיט-קכ].

"בדמיונות כל משורר בהגיונות כל חושב". וכך גם שורר הרא"ה:

"תלחש לי סוד ההויה חיים לי יש קח נא
אם יש לך לב, ובלב דם, שרעל יאוש לא זיהמהו...
ודור יקום וחי ישיר ליופי וחיים
ועדנה בלי די יינק מטל שמים
תקשיב אוזן עם חי...
וההויה כולה לו תדובב: בחירי הריני לך מותרת"

אלו הדברים המבארים את "הדרך לאהבתו".

ג. המשך הפסוק מלמדנו על עומק, עוצמת דרישת אהבת ה':
"והיה אם שמוע... לאהבה את ה' אלוקיכם... בכל לבבכם ובכל נפשכם..."

על פסוק זה [והמקביל לו בפרשת ואתחנן "שמע... בכל לבבך..."] דנו התנאים:
"ר' אליעזר אומר אם נא' בכל נפשך למה נאמר בכל מאורך ואם נא' בכל מאורך למה נא' בכל נפשך? אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכן נא' וכ' אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכן נא' וכו' [רש"י]: לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך" [ר' עקיבא אומר "בכל נפשך" אפי' נוטל את נפשך]
והגמ' שם בהמשך מביאה את ספור מותו של ר"ע: "כשמלכות הרשעה גזרה שלא יעסקו ישראל בתורה" ור"ע "היה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה... עד שתפסוהו..."
"בשעה שהוציאו את ר"ע להריגה... היה מקבל עליו עול מלכות שמים... אמר להם [לתלמידיו] "בכל נפשך" – אפילו נוטל את נפשך, אמרתי: מתי יבוא ידי ואקיימנו... יצתה נשמתו ב"אחד"..." [ברכות סא:].

האם ר"ע חולק על דברי רבו, ר' אליעזר הגדול, או מוסיף עליו הסבר וחיוב נוסף? [מהרש"א שם] דברי ר' אליעזר שיש אדם "שממונו חביב עליו מגופו" האם גם הוא מפרש "בכל נפשך" על נטילת הנפש, ועל פי זה משמע שלדעתו יש אדם שממונו חביב עליו מחייו! דבר זה תמוה מאוד, שלא מצינו אדם ששודד מאיים עליו: תן לי כסף או אהרוג אותך, והוא אינו מוסר את ממונו! שהרי "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו". אם כן כיצד פירש ר' אליעזר את המילים "בכל נפשך"?

צריך לומר שר' אליעזר מבאר "בכל נפשך" – בכל הנפש, בכל הגוף, בכל הכוחות, בכל המאמצים. בזה באמת מצאנו סוגי אנשים, יש המעדיפים נוחיות ונעימות ע"פ ממונם, ויש שמקמצים בממונם גם אם הדבר עולה להם ביגיעה ובטרחה מרובים.

על זה אמר ר"א שמצוות "ואהבת" מחייבת התמסרות בכל הכוח, בכל המרץ ובכל הממון. והוסיף ר' עקיבא פירוש נוסף: **אפילו** נוטל את **נפשך** [ע"פ גדרי ההלכה, היכן שמצווים על כך]. נמצינו למדים כי עומק אהבת ה' היא שדוחה ומתגברת על שאר רצונותיו וחשבונותיו של האדם, שלא יהיה לנגד עיניו דבר מלבד אהבת ה'.

"ומעלה זו מעלה גדולה מאוד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו והיא המעלה שציוונו בה הקב"ה שנא' "ואהבת..."

על דרך כפולה זו ביאר הנצי"ב את מצוות אהבת ה':
 "אהבה משמעו על שני אופנים:

א' שיהא מוותר מרצונו... ב' דביקות במחשבתו... ושתי כוונות אלו מוזהרים בזה המקרא: א': ...ומנין שאפ' במקום סכנה אין עוברים על אחת מג' עבירות שנא' ואהבת... בכל לבבך ובכל נפשך אפ' הוא נוטל את נפשך והוא נתינת כל אשר לו על דבר כבודו ואמונתו.
 ב', כמש"כ הר"ם... הא-ל הנכבד מצוה לאהבו".

האם שני פירושים אלו ל"בכל נפשך", מסירות כוחות הגוף, ומסירות הנפש, החיים, נאמרו במצבים שונים? ואיזהו הקשה לקיום יותר? לכאורה, "בכל נפשכם", כפירושו של ר"ע, הוא הקשה!

מוסיף הנצי"ב ומחדש כי ייתכן ששני פירושים אלו ל"ואהבת... בכל נפשך" מכוונים לסוגי בני"א שונים:

"דלמי שמתנהג בהליכות עולם הטבע ולא הגיע לחסידות הרי זה מתפרש מצוות עשה זו באופן הראשון, שיעמוד עכ"פ חזק באמונתו ולא ימירנו... אפ' במסירות נפש. ולמי שמתנהג במעלת הנפש ה"ז מוזהר באופן השני להשקיע מחשבתו באהבה ודביקות".

אהבת ה' בחיים, דבקות תוכ"ד חיי המעשה יום-יומיים קשה וגדולה היא מהתרוממות של "פעם בחיים" אפ' כשהיא מרימה את האדם אל שיא כוחות נפשו, למסור את חייו על אמונתו, על ערכיו.

בגמ' [ר"ה ל"ב] דנים בנוסח תפילת מוסף ובפסוקי מלכויות, זכרונות ושופרות, ונחלקו שם התנאים:

"שמע ישראל... אחד" – מלכות, דברי ר' יוסי. ר' יהודה אומר, אינה מלכות".

וכן בפסוקים נוספים.

במה נחלקו? מדוע סבר ר' יוסי שפסוקים המבטאים את אחדות ה': "ה' אחד" "הוא האלוקים אין עוד" "אין עוד מלבדו" [שם] מתאימים למלכויות?

מבאר הרב דסלר:

"יש המלכת המלך באהבה, שבשעה שממליכים אותו באופן זה אין הלב מרגיש כלל הכרח וכפייה מבחוזן, אלא שעיקר רצונו הוא למלא את רצון המלך, וכל הרצונות האחרים בטלים כלפי רצון זה, וזוהי בחינת האחדות והאהבה... שלא ישאר שום רצון בלב מלבד למלא רצונו באהבה".

והלכה כר' יוסי, הרי זה שיאה של מצוות "לאהבה... בכל נפשכם".